Bländande verk om de schweiziska spinnarna

Lepidopterologischen-Arbeitsgruppe. 2000. *Schmetterlinge und ihre Lebensräume. Arten – Gefährdung – Schutz*. Pro Natura – Schweizerischer Bund für Naturschutz. 914 sid. 30*22 cm. ISBN 3-85587-032-2. Prenumerationspris 95,- SFr från FotoRotar AG, Gewerbestrasse 18, CH-8132 Egg bei Zürich.

Den tredje volymen i serien som behandlar den schweiziska storfjärilsfaunan har nu kommit ut. Den första delen *Tagfalter und ihre Lebensräume* publicerades 1987 och rönte då stor och välförtjänt uppmärksamhet genom att det var en av de första böckerna som primärt byggde på bilder av levande fjärilar och alla utvecklingsstadier av varje art, eller i varje fall nästan alla, med mycket hög bildkvalitet. Texterna baserades på den absolut bästa kunskapsnivån (recension i ET 3-4/1988). Den andra delen kom ut 1997 och behandlade dagfjärilsgruppen Hesperiidae och ”spinnar”-grupperna Psychidae, Zygaenidae, Syntomidae, Limacodidae, mätargrupperna sikelvingar (Drepanidae) och blekmaskspinnare (Thyatiridae) samt svärmare (Sphingidae). Den har inte recenserats i ET.

Den nu utkomna volymen behandlar alla övriga grupper inom den oegentliga — d v s helt obesläktade — gruppen spinnare och behandlar familjerna Hepialidae, Cossidae, Sesiidae, Thyrididae, Lasiocampidae, Lemoniidae, Endromidae, Saturniidae, Notodontidae, Thaumetopoeidae, Dilobidae, Lymantriidae samt Arctiidae. Totalt behandlas 205 arter varav 177 har påträffats i Schweiz, de övriga 28 förekommer eller har påträffats i landets närmaste omgivning.

Ett författarteam på ca 10 personer har skrivit de artvisa kapitlen. Med den nu utkomna boken har så hela gruppen spinnare behandlats. Och det görs med besked! För att säga det redan i inledningen: boken är fabulöst välgjord och är lika tilltalande! Det finns bilder på alla utvecklingsstadier liksom habitatbilder för nästan varje art och varenda en är av bästa kvalitet. För alla mer svårbestämda arter finns i de artvisa texterna dessutom förtydligande färgmålningar, välgjorda tuschteckningar över artskiljande karaktärer i vingteckningen, genitalieavbildningar samt larv- eller puppkaraktärer. Tryckningen har gjorts på glättat papper av högsta kvalitet och detta bidrar till att färgbilderna återges med högsta briljans och skärpa. Även redigeringen är rakt igenom utförd med mycket hög kvalitet så att läsaren på snart sagt varenda uppslag genom boken erbjuds antingen färgbilder av högsta kvalitet eller distinkta morfologiska avbildningar, tabeller eller annat. Det hela retar läsarens aptit rejält!

Det första kapitlet behandlar på 55 sidor frågor om biotopskydd i Schweiz med rikhaltiga bildexempel. Vidare behandlas skadegörare som exempelvis lövskogsnunnans härjningar. I slutet av det inledande kapitlet beskrivs fjärilarnas feromoner på ett mycket välgjort och informativt sätt. Det andra kapitlet behandlar på 684 sidor de ingående arterna. Även familjerna presenteras inledningsvis i en välavvägd beskrivning. De artvisa texterna behandlar utförligt alla utvecklingsstadierna, och deras utbredning, hotbild och skyddsåtgärder. Utöver detta finns också prickkartor för varje art med ringar för fynd före 1960 och fyllda ringar efter 1960. I slutet finns också en förteckning över deras alla kända värdväxter samt en utförlig alfabetisk ordlista över förekommande facktermer. Litteraturförteckningen omfattar ca 520 referenser och förefaller ganska heltäckande.

I slutet avbildas på 34 akvarellplanscher båda könen av alla behandlade arter. Glasvingarna avbildas på åtta planscher i inte mindre än tre gångers förstoring och ger därför en närmast oöverträffad detaljupplösning. Planschmålningarna är fantastiskt välgjorda och ger en utomordentligt god bild av varje arts habitus och variationsbredd i Schweiz. Glasvingeplanscherna överträffar till och med de mycket välgjorda tavlorna i Handbook of Palaearctic Macrolepidoptera som nyligen recenserats här (ET 4/2001) och de överstiger vida i kvalitet de fotografiska planscherna i den nyutkomna *The Sesiidae of Europe* av bröderna Lastuvka.

Intressant är att den from av den vitt utbredda

påfågelspinnaren, *Saturnia pavonia*, som förekommer i de södra Alperna, på Iberiska halvön och bl a i Italien ansetts vara en underart nu istället upphöjs till en god art, *S. ligurica*. I Schweiz förekommer den efter vad som är känt allopatriskt med *S. pavonia* och bara i landets södra delar. Den skiljer sig i utseendet från *S. pavonia* bl a genom dess något större vingbredd samt tydligast i hur bakvingens tvärlinjer löper närmast bakkanten. Tvärlinjeteckningen förefallar vara en säker artskiljande habituell karaktär. Hangenitalierna skiljer sig i uncus genom att vara jämntjock hos *S. pavonia* och tydligt avsnörd hos *S. ligurica*. Valverna hos den förra är försedda med två korta tornar utmed ytterkanten och hos *S. ligurica* bara med en. Vi kan knappast förvänta att denna nya sydliga dubbelart förekommer i Norden. Dessutom behandlas hagtornsspinnaren *Trichiura crataegi* som de två allopatriska underarterna *T. crataegi crataegi* och *T. crataegi ariae*, den sistnämnda montan och subalpin. Skillnader finns i värdväxtval, i såväl fjärilarnas som också i larvernas utseenden och i pupporna färg. Dock presenteras inga uppgifter alls om genitalierna. För nordiskt vidkommande är det också mycket intressant att utvecklingsstadierna och biologin hos den hittills mycket dåligt kända rotfjärilen *Gazoryctra ganna* har kunnat klarläggas i flera detaljer. Det är nog ingen tvekan om att uppgifterna kan hjälpa till att öka kunskapen om denna i Sverige och Finland dåligt kända boreala art.

Läsaren får också klart för sig att flera arter som vi i naturvårdssammanhang i Norden inte alls uppfattar som missgynnade eller hotade däremot i Schweiz är kraftigt missgynnade, stadda i tillbakagång och i några fall till och med är akut hotade. Missgynnade och minskande är enligt boken t ex rotfjärilen *Korscheltellus lupulinus*, spinnarna *Saturnia pavonia, Trichiura crataegi crataegi, Cerura vinula, Calliteara fascelina* samt björnspinnarna *Nudaria mundana, Eilema pygmaeola, Setina roscida* och *Spilosoma urticae*. Direkt hotade eller nästan försvunna anses *Eriogaster lanestris, Phyllodesma ilicifolia* och *Notodonta torva* vara och mjölkörtspinnaren *Lemonia dumi* hör till en av de mest hotade schweiziska storfjärilsarterna alla kategorier. Sådana och andra liknande förhållanden är förstås i hög grad värdefulla att ha kännedom om även när det rör vår egen fauna.

Den nya boken ger tillsammans med den fantastiska regionfaunan Baden-Württembergs en mycket god bild över fjärilsfaunan i Centraleuropa och varje intresserad entomolog bör tveklöst ha båda serierna i sitt bibliotek. De påminner i uppläggningen om varandra och kompletterar varandra mycket bra då flera uppgifter som saknas i den ena återfinns i den andra eller kan bekräftas i båda.

Schweiziska entomologer har i denna serie nu producerat tre volymer över den schweiziska fjärilsfaunan och jämfört med volymen om dagfjärilarna har textinnehållet om varje art ungefär fördubblats. Jag måste säga att jag uppskattar denna schweiziska serie mer än den i övrigt fantastiska serien över Baden-Württemberg-faunan. Ett par skäl till denna min åsikt är att det större pappersformatet ökar översiktligheten. Utöver det är texterna mer lättlästa och mer inriktade på en läsekrets även utanför det behandlade områdets administrativa gränser. Ska man säga något på minussidan ska det möjligen vara att den nu utkomna boken skulle kunna uppfattas som lite väl tung och klumpig, den väger säkert kring 3 kg eller mer och är definitivt inget som lämpar sig för fältövningar. Man ska ha den hemmavid och njuta av den vid skrivbordet.

Låt oss nu hoppas att utgivarna framöver tar sig an även nattflyn och mätare. Med denna nivå på återgivning av bl a biologiska och ekologiska förhållanden skulle kunskapen om åtskilliga av de europeiska arterna öka dramatiskt. Priset? En så pass påkostad bok som denna kan inte publiceras till det aktuella mycket låga priset enbart genom intäkter av försäljningen utan publiceringen har istället finansierats genom generösa bidrag från såväl ett flertal stiftelser som av några enskilda företag och personer. Som entomolog är det bara att buga och tacka!

Nils Hydén